

Bosna i Hercegovina je pripremila nacrt novog Akcionog plana za socijalnu inkluziju Roma, ali dokument još uvijek čeka na usvajanje. Ovo, ali i druga goruća pitanja za Rome u Bosni i Hercegovini bile su teme o kojima smo razgovarali sa Orhanom Useinom, šefom ureda projekta Vijeća za regionalnu saradnju za integraciju Roma.

Antrefile: Projekat integracije Roma je pokrenulo Vijeće za regionalnu saradnju, a finansiraju ga Evropska unija i Fondacija za otvoreno društvo. Jedno od najvećih dostignuća projekta je Deklaracija iz Poznanja koju je usvojila i Bosna i Hercegovina. Deklaracijom se postavljaju minimalni ciljevi u najvažnijim oblastima integracije Rome koje ova, kao i druge ekonomije u regionu trebaju ispuniti prije pristupanja Evropskoj uniji.

1. U oktobru 2020. godine Evropska komisija je pokrenula novi strateški okvir EU za jednakost, inkluziju i učešće Roma sa brojnim unapređenjima i posebnim naglaskom na *antigypsyism*. Koji su ciljevi novog Akcionog plana koji je Bosna i Hercegovina izradila i da li su oni usklađeni sa novim dokumentom EU?

Novi Akcioni plan je u velikoj mjeri usklađen sa novim Okvirom za Rome EU i Bosna i Hercegovina je tu odradila veoma dobar posao. Plan je usmjeren na unapređenje pristupa Roma i Romkinja obrazovanju, zapošljavanju, zdravstvenoj zaštiti i socijalnom stanovanju, kao i na suzbijanje diskriminacije, što su sve stavke iz pomenute Deklaracije iz Poznanja. Sve planirane aktivnosti predstavljaju dugoročne strateške mjere.

Kada govorimo o obrazovanju, Akcioni plan je detaljniji u poređenju s prethodnim i daje bolji okvir i usmjerenja za borbu protiv segregacije u školama i ranog odustajanja od školovanja. Međutim, prikupljeni pokazatelji pokazuju da je upis Romske djece u predškolske institucije i dalje veoma slab, samo 4 posto, kao i stopa upisa u osnovne i srednje škole, koja iznosi samo 35 posto. Ovi su podaci zabrinjavajući i na nivou Evropske unije, kao i na regionalnom nivou, sa manje od 50 posto Roma koji završavaju obavezno obrazovanje. U poređenju s neromskim stanovništvom, za koje ovaj procenat u regionu ide do 95 posto, možemo vidjeti velike razlike između Roma i ostatka stanovništva i to od najranije polazne tačke u životu, odnosno obrazovanja.

Akcionim planom se također posvećuje pažnja problemu siromaštva i zdravstvenom stanju Roma, s obzirom da je pokrivenost zdravstvenom zaštitom i dalje ograničena. To se pokazalo posebno problematičnim u periodu pandemije kada smo svi izloženi velikom riziku od razboljevanja. Proveli smo istraživanje uticaja Covid-19 na društveno-ekonomski status Roma. Istraživanje je pokazalo da 69 posto Roma u Bosni i Hercegovini smatra da su maske za lice teško dostupne ili u potpunosti nedostupne, dok je 49 posto to isto reklo za sredstva za dezinfekciju ruku. Ovi rezultati pokazuju kolika je stvarna potreba za poboljšanjem situacije Roma koji, uprkos svemu, u ovo vrijeme pandemije pokušavaju ne samo da prežive već i budu sigurni, dok svakog dana rade sve ono što se treba uraditi.

Nadam se da će Vijeće ministara usvojiti Akcioni plan i tako osigurati da se za predviđene mjere izdvoje budžetska sredstva i da se ove mjere na odgovarajući način provode.

2. Nezaposlenost i nedostatak uslova za pristojan život su i dalje glavni problemi Roma.

Da, Romi se suočavaju s nekoliko drugih izazova kojima se bavi Akcioni plan. Jedan od njih je nezaposlenost, koja se nije mnogo poboljšala u zadnjih nekoliko godina. Nezaposlenost mladih je posebno zabrinjavajuća, s obzirom da ima pogubne posljedice za njihove buduće izgleda, ali i za budućnost generacija koje tek dolaze. Rad u neformalnoj ekonomiji je još uvijek značajan problem. Prema procjenama, stopa formalne zaposlenosti Roma u Bosni i Hercegovini iznosi između samo 11 i 13 posto. U drugoj procjeni se navodi da 63 posto svih radnika Roma nije registrovano i rade neprijavljeno, što znači da ne mogu ostvariti nikakva prava koja proizilaze iz zakona o radu. Nažalost, ovdje nam nedostaju statistički podaci i sa vladama regiona aktivno radimo na uspostavljanju mjerenja.

Još jedan prioritet kojim se Akcioni plan bavi tiče se neadekvatnog stanovanja i stambene segregacije gdje je ostalo još mnogo posla prije nego što budemo mogli reći da smo i taj dio završili. Naše nedavno iskustvo u Srbiji bi se, međutim, moglo s lakoćom primijeniti u romskim naseljima širom regiona. U uskoj saradnji sa lokalnim vlastima, uspjeli smo pomoći pri legalizaciji 50 romskih stambenih jedinica. Stoga će nam biti drago da ovu aktivnost proširimo i na Bosnu i Hercegovinu.

3. Gdje vidite izazove u provedbi Strategije i Akcionog plana koji trebaju poboljšati situaciju Roma u Bosni i Hercegovini?

Podaci o stanju Roma u Bosni i Hercegovini su često nejasni. To se treba riješiti boljom koordinacijom vladinih sektora, kantona, ministarstava i općina koji trebaju uskladiti stvarne podatke. Često se dešava da se podaci koje imaju kantoni i ministarstva ne slažu s podacima koje imaju općine. Unapređenja u ovoj oblasti trebaju biti prioritet u rješavanju problema i stanja Roma u Bosni i Hercegovini, s obzirom da su tačni podaci polazište za provedbu drugih važnih aktivnosti.

4. Antigyism se nalazi visoko na dnevnom redu Evropske unije i prepoznat je kao glavni razlog svih problema s kojima se Romi suočavaju. Da li je antigyism dio Akcionog plana i koji su načini borbe s njim?

Antigyism je poseban oblik rasizma, koji potiče od predrasuda i stereotipa o Romima koji su, nažalost, još uvijek žrtve različitih oblika diskriminacije, uključujući segregaciju u školama, govor mržnje, diskriminaciju na radnom mjestu, pa čak i krivična djela počinjena iz mržnje.

Jedan od ciljeva Akcionog plana je smanjivanje diskriminacije Roma i otklanjanje *antigyisma*, ali su za njegovu provedbu potrebne brojnije dugoročnije strateške mjere. *Antigyism*, krivična djela počinjena iz mržnje i trgovina ljudima, posebno ženama i djecom, i dalje su posebno zabrinjavajući. Romi se vijekovima suočavaju s diskriminacijom i ugnjetavanjem. Situacije se značajnije ne mijenja, a tu je i mali broj sudskih postupaka u Bosni i Hercegovini, regionu i Evropi. Razlog je najčešće nedovoljno poznavanje

propisa o suzbijanju diskriminacije te nedostatak dostupnih mehanizama pravne zaštite i problemi koji postoje u vezi s pristupom pravima i besplatnoj pravnoj pomoći.

5. Diskriminacija Roma je još uvijek izuzetno velika među širom populacijom.

Šira populacija ne prihvata Rome i to se očituje na brojne načine, a problemi i potrebe Romskih zajednica često se ne prepoznaju ili se ignorišu. Jedan od primjera je različito postupanje sa žrtvama trgovine ljudima, posebno žena i djece, kao što sam spomenuo. Potom su tu pitanja identifikacionih dokumenata i upisivanja romske djece u matične knjige, otežan pristup zdravstvenoj zaštiti i druga pitanja, kao što to pokazuju istraživanja koja su proveli OSCE i organizacija *Civil Rights Defender*. Balkan barometar, istraživanje koje provodi Vijeće za regionalnu saradnju, također pokazuje obim diskriminacije u regionu, gdje je 63 posto ispitanika reklo da ne bi bili prijatelji sa Romima ili svoju djecu slali u školu sa Romskom djecom. Njim samo 25 posto bi izdalo stan Romima. Ovo su poražavajući podaci, koji se, nažalost, ne mijenjaju na bolje. Jasno je da i dalje imamo mnogo toga da uradimo u oblasti borbe protiv diskriminacije i suzbijanja *antigypsyisma*. Svi smo ispod kože isti i vjerujem da prihvatanje ovoga u svijetu koji nas dijeli po toliko mnogo osnova predstavlja najveći stepen svijesti koji jedan pojedinac može dostići.

6. Kada govorimo o provedbi projekta, koje je trenutno usmjerenje po pitanju Bosne i Hercegovine?

Imamo veoma dobru saradnju s Vijećem ministara, a posebno s Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice. Bosna i Hercegovina je prošle godine u Sarajevu bila domaćin ministarskog sastanka o integraciji Roma. Na sastanku su se okupili brojni visoki zvaničnici, predstavnici Evropske unije, ministri odgovorni za integraciju Roma iz regiona Zapadnog Balkana, predstavnici Vijeća za regionalnu saradnju, zvaničnici iz kabineta premijera i predsjednika vlada sa Zapadnog Balkana, nacionalne kontakt tačke za Rome i predstavnici civilnog društva koji su se prije svega bavili temama stanovanja, registracije, prikupljanja podataka i procesa praćenja. Posebna pažnja je posvećena temama zelenog programa i digitalnog programa za Zapadni Balkan i kako obezbjediti da Romi kao građani imaju koristi od mjera i aktivnosti planiranih u sklopu pomenutih programa.

Mi ćemo i dalje podržavati Bosnu i Hercegovinu u procesu integracije Roma. To se prvenstveno odnosi na izradu plana praćenja za novi Akcioni plan i na proces praćenja, analizu i prikupljanje podataka u saradnji s Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice i Agencijom za statistiku.

Punom parom radimo na zaokruživanju procesa mapiranja neformalnih romskih naselja kako bismo imali sistematične podatke o romskim naseljima kojima je potrebna legalizacija. Kada budemo imali sve potrebne informacije, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice bi trebalo raditi na poboljšanju i pružanju adekvatnih uslova stanovanja, uključujući socijalno stanovanje, infrastrukturu i renoviranje kroz raspoložive i eventualno centralne i evropske izvore finansiranja. Integracija Roma je naša zajednička odgovornost i svi trebamo više raditi da se poboljša situacija Roma u Bosni i Hercegovini i regionu.